

ЗАСЕЛЕННЯ ЗЕМЕЛЬ ПІВНІЧНОГО НАДАЗОВ'Я У 40-Х РОКАХ 19 ст.

Сергій Гайдук

*Національна спілка краєзнавців України, м. Волноваха
gsua59@gmail.com*

Serhiy Hayduk

*National Union of Local Lore Researchers of Ukraine, Volnovakha
gsua59@gmail.com*

У статті досліджується процес заселення земель Надазов'я у 40-х роках 19 ст., а саме його північної частини у Донецькій області. Сьогодні в адміністративному відношенні це частина територій Волноваського, Донецького, Кальміуського й Покровського районів Донецької області.

Джерельною базою, покладеною в основу досліджень, виступили документи вітчизняних і зарубіжних архівів, результати статистичних досліджень початку 20 ст. й інші друковані джерела. Передусім це документи Державного архіву Запорізької області з фонду 12 опису 2 «Олександрівське повітове казначейство, м. Олександрівськ Олександрівського повіту Катеринославської губернії».

Відтворена загальна картина заселення означеної території Північного Надазов'я Донецької області; встановлені населенні пункти, які було засновано; визначені дати прибуття до них поселенців; окреслені населені пункти, звідки прибули поселенці, та їх чисельність.

У період з 1841 до 1848 рр. державними селянами, козаками, військовими обивателями й військовими поселенцями з Полтавської, Харківської та Чернігівської губернії та однодворцями, у переважній більшості з Київської губернії, було засновано 40 казенних поселень – Благодатне, Богоявленка, Валер'янівка, Василівське (сьогодні у складі Микільського), Вільне, Володимирівка, Ганнівка, Георгіївка, Дмитрівка, Єгорівка, Єлизаветівка, Зачатівка. Златоустівка, Знаменівка, Іванівка, Іллінка, Калинове, Карлівка (сьогодні у складі Волновахи), Катеринівка, Кирилівка, Костянтинівка, Максимільянівка, Мар'їнка, Микільське, Новоандріївка, Новомихайлівка, Новоолексіївка, Новоукраїнка, Олександринка (сьогодні у складі Докучаєвська), Олександрівка, Оленівка, Ольгинка. Павлівка, Петрівське, Платонівка (сьогодні у складі Волновахи), Пречистівка, Свободне, Сонячне, Стрітенка й Трудове.

У 40-х роках 19 ст. фактично була сформована основа сучасної мережі населених пунктів на означеній території Північного Надазов'я. І саме українці були головною рушійною силою у господарському освоєнні цього надазовського степу.

Ключові слова: *українці – головна рушійна сила господарського освоєння Північного Надазов'я.*

The article examines the process of settlement of the North Azov region in the 1840s, particularly its northern part in Donetsk region. Nowadays, in administrative terms, it is included in the territories of Volnovakha, Donetsk, Kalmius and Pokrovsk districts of Donetsk region.

The source base used for the research included documents from both national and foreign archives, the results of statistical studies of the early 20th century, and other printed sources. These are primarily documents of the State Archives of Zaporizhzhia region in Zaporizhzhia from fond 12, description 2 “Oleksandrivsk County Treasury, Oleksandrivsk, Oleksandrivsk County, Katerynoslav Governorate”.

The article reveals the general picture of the settlement of the outlined territory of the North Azov region of Donetsk region, identifying the settlements that were founded; the dates of the settlers’ arrival; the settlements from which the settlers arrived and the number of their families.

40 state settlements were founded between 1841 and 1848 by state peasants, Cossacks, military inhabitants and military settlers from Poltava, Kharkiv and Chernihiv governorates and western nobles from the western governorates (mostly from Kyiv governorate). These settlements are: Blahodatne, Bohoyavlenka, Valerianivka, Vasylivka (currently part of Mykilske), Vilne, Volodymyrivka, Hannivka, Heorhiivka, Dmytrivka, Yehorivka, Yelizavetivka, Zachativka, Zlatoustivka, Znamenivka, Ivanivka, Illinka, Kalynove, Karlivka (currently part of Volnovakha), Katerynivka, Kyrylivka, Kostiantynivka, Maksymilianivka, Maryinka, Mykilske, Novoandriivka, Novomykhailivka, Novooleksiivka, Novoukrainka, Oleksandrivka (currently part of Dokuchaevsk), Oleksandrivka, Olenivka, Olhynka, Pavlivka (currently part of Volnovakha), Petrivske, Platonivka, Prechystivka, Svobodne, Soniachne, Stritenka, Trudove.

The basis of the modern settlement network in the North Azov region was actually formed in the 1840s. And Ukrainians were the main contributors to the economic development of this steppe region.

Keywords: *Ukrainians are the main contributors to the economic development of the North Azov region.*

Надазов’я – географічна область від Сиваша до Дону, а у цій статті розглядається та її частина Донецької області, яка лежить на південь від Донецька (від річок Осикова й Берестова). Крайніми населеними пунктами на означеній території є: на півночі – Максимільянівка Покровського району, на сході – Докучаєвськ Кальміуського району, на півдні – Новоолексіївка Волноваського району, на заході – Пречистівка Волноваського району. В адміністративному відношенні це частина територій Волноваського, Донецького, Кальміуського й Покровського районів Донецької області, за площею це майже як держава Люксембург.

На цих землях здавна жили люди, але якщо говорити про історію сучасних населених пунктів, то вона починається з 40-х рр. 19 ст., коли у Олександрівський повіт Катеринославської губернії було переселено майже 40 тис. осіб¹. Частина з них була розміщена в наявних казенних поселеннях, а от більшістю

¹ Російський державний історичний архів (РДІА), ф. 1281, оп. 4, спр. 89, арк. 42.

на «пустопорожніх» казенних землях було засновано 44 нові поселення, зокрема 41 на означеній території. Всі вони існують сьогодні. Незважаючи на відносно недавній час заснування цих населених пунктів, не можна сказати, що їх історія достатньо вивчена. Проблему порушено у дослідженнях небайдужих до історії свого краю місцевих активістів, в основу яких покладено згадки старожилів. Зокрема, така робота активно проводилася у часи підготовки та видання томів «Історія міст і сіл Української РСР» у Донецькій області (1970, 1976 рр.), у яких історія заснування конкретних населених пунктів була узагальнена одним-двома реченнями і у багатьох випадках не відповідає дійсності. До того ж не всі поселення потрапили у поле зору. Стисло про згадане переселення надає інформацію В. Кабузан. Проте у нинішніх умовах російської агресії проти України необхідність вивчення витоків сучасних населених пунктів Донеччини диктується не тільки потребами науково-пізнавального, але й політичного характеру. Адже у протистоянні пропаганді країни-агресора важливим фактором є відображення історичних подій на основі документальних джерел.

Метою цієї розвідки є відтворення загальної картини заселення території Північного Надазов'я Донецької області у 40-х рр. 19 ст. та визначення ролі українського етносу у її господарському освоєнні.

Джерельною базою, покладеною в основу досліджень, стали документи вітчизняних і зарубіжних архівів, статистико-економічні дослідження початку 20 ст. Перша група джерел, передусім представлена документами Державного архіву Запорізької області (далі – ДАЗО) з фонду 12 «Олександрівське повітове казначейство, м. Олександрівськ Олександрівського повіту Катеринославської губернії». Документи включають ревізькі матеріали різних категорій оподаткованого населення – списки переселенців і ревізькі казки VIII–X народних переписів населення; зведені відомості IX й X народних переписів населення та інші документи. Найбільш інформативними виявилися ревізькі списки переселенців, що являють собою поіменні переліки, в яких вказано ім'я, по батькові й прізвище голови сім'ї, його вік, імена членів сім'ї із зазначенням віку. Також зазначено, звідки прибули переселенці (губернія, повіт, поселення), рік прибуття й суспільний стан (рис. 1).

До дослідження долучено ревізькі казки з фонду 31 «Харківська казенна палата» Державного архіву Харківської області (далі – ДАХО). Із зарубіжних архівів у нагоді стали документи російського державного історичного архіву (далі – РДІА), зокрема листування губернських казенних палат з фонду 383 «Перший департамент МДМ» та річні звіти катеринославського губернатора з фонду 1281 «Рада міністра внутрішніх справ».

Писемный список
переселенцев из Запорожского Асканіа-Новаго
уезда пришедших образованных Синодальных
школьников

109

№ п. п.	Имена отцов и сынов и их переселенцев	Возраст		В каком уезде религия	В каком уезде уроженец	В каком уезде уроженец	В каком уезде уроженец
		лет	м				
1.	Мойсей Терашинъ Терашинъ	40	—	—	—	—	—
	Сына его Матроне	26	—	—	—	—	—
	дети его Андрей	17	—	—	—	—	—
	Матроне	13	—	—	—	—	—
	Ксения	11	—	—	—	—	—
	Андрей	8	—	—	—	—	—
	Наталия	6	—	—	—	—	—
	Братъ его Викторъ	27	—	—	—	—	—
	Сына его Лукерья	26	—	—	—	—	—
2.	Франсисъ Никитинъ Никитинъ	48	—	—	—	—	—
	Сына его Мартина	30	—	—	—	—	—
	дети его Григорій	23	—	—	—	—	—
	Сына его Мартина	20	—	—	—	—	—
	2 Василия	20	—	—	—	—	—
	Сына его Лукерья	20	—	—	—	—	—
	3 Павла	9	—	—	—	—	—
	Франсисъ доты Мартина	7	—	—	—	—	—
	Мария	3	—	—	—	—	—
3.	Карпъ Васильевъ Отрапкинъ	26	—	—	—	—	—
	Сына его Марфа	26	—	—	—	—	—
	Сына его Катина	7	—	—	—	—	—
	Отца его Оттавьянъ	—	—	—	—	—	—
	Сынъ его Василий	—	—	—	—	—	—
	Сына его Настасія	57	—	—	—	—	—
	дети его Фекла	16	—	—	—	—	—

Копія
с
оригинала

Рис. 1. Аркуш архівної справи

За часів Нової Січі означена територія перебувала у складі Кальміуської паланки. Після зруйнування Запорізької Січі у 1775 р. землі Війська Запорізького Низового перейшли у повну юрисдикцію російської імперії. Вже у 1779 р. землі східної частини Кальміуської паланки були надані поселенцям – християнам з Криму (з часом їх стали називати маріупольськими греками), а нечисленне місцеве населення було переміщене. Вихідці з Криму заснували свої поселення практично по периметру наданих земель, але людських ресурсів для заселення «внутрішньої» території їм не вистачило. З часом вільні земельні ділянки надавалися іншим групам поселенців або перейшли у власність держави як казенні оброчні статті.

Станом на кінець 30-х рр. 19 ст. означена територія входила до складу Олександрівського повіту Катеринославської губернії. Аналіз зазначених джерел показав, що земля перебувала у власності держави, на якій виокремлювалося п'ять ділянок, які для зручності оренди подрібнювались на менші за площею дачі: Волноваська оброчна ділянка (на півночі) площею у 75 921 дес. була поділена на 47 дач; Великоанадольська (у центрі) у 115 395 дес. – на 64; Малояни-

сольська (на південному заході) розміром 14 732 дес. – на 7; Чердаklinська (на півдні) у 5 830 дес. – на 4; Каранська оброчна ділянка (на південному сході) площею 858 дес. було виокремлено в одну дачу. Сукупна площа становила 212 736 дес. землі (рис. 2)¹. На орендованих землях розташовувалось тимчасове житло для людей, які обробляли землю й випасали худобу, але постійних населених пунктів не було. Фіксується і певна кількість самовільних поселенців.

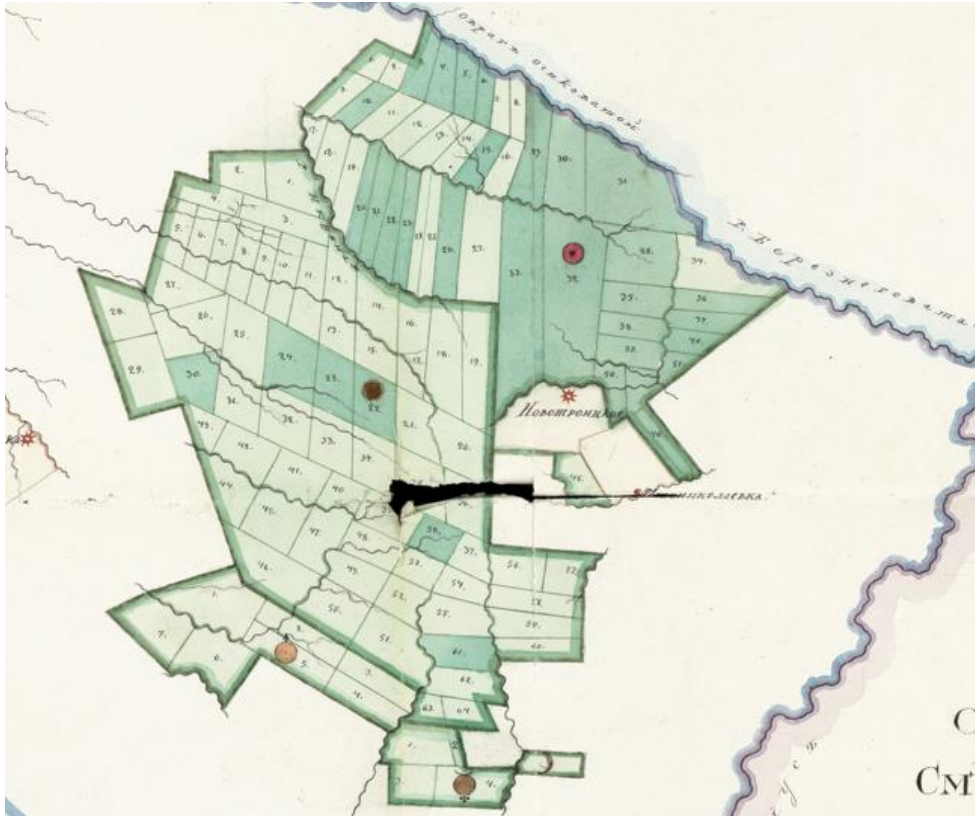

Рис. 2. Із мапи казенних поселень та земель Олександрівської округи (1838)

Із 1838 р. розглядалося питання про заселення земель означеної території державними селянами з Полтавської, Харківської, Чернігівської губерній і західними однодворцями із західних губерній. Заселення планувалось розпочати з Волноваської ділянки, на якій уже були засновані нащадками запорозьких козаків казенні поселення Новотроїцьке та Миколаївка². У 1841 р. було прийнято рішення про початок переселення, у тому ж році перші поселенці заснували 11 нових казенних поселень, а саме: Ганнівку, Єлизаветівку, Катеринівку, Костянтинівку, Максимільянівку, Мар'їнку й Новомихайлівку (Покровський район); Олександрівку (Донецький район); Олександринку (сьогодні у складі Докучаєвська) й Оленівку (Кальміуський район); Ольгинку (Волноваський район)³.

¹ РДІА, ф. 383, оп. 1, спр. 304, арк. 122.

² Гайдук, С. І., Максименко, Н. М. & Кулик, В. Д. (2020). З історії Новотроїцького й Миколаївки (Волноваський р-н). *Маріупольський краєзнавчий збірник*. Херсон, 66–68.

³ РДІА, ф. 383, оп. 1, спр. 304; ф. 1281, оп. 4, спр. 49, арк. 17; ф. 1281, оп. 4, спр. 89, арк. 41.

У 1841 р. на лівому березі річки Сухі Яли державними селянами з Межирич (22)¹ Лебединського повіту й Краснопілля (96) Охтирського повіту Харківської губернії була заснована Костянтинівка. У 1842 р. прибули західні однодворці зі Ставища (8), Великої Вовнянки (3), Янишівки (5), Плоского?² (7) й Войнорівки? (2) Таращанського повіту, Білої Церкви (1) Васильківського повіту Київської губернії³. У 1844 р. сюди перемістилися державні селяни й козаки з Версличів (25), Кашківки (15) й Кажанів (1) Новозибківського повіту, Шептаків (8), Юхнова (1), Горбіва (1), Араповичів (2), Богданівки (7) й Машева (1) Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії, Величковщини (1) й Красногірки (4) Лохвицького повіту Полтавської губернії⁴. До 1847 р. прибули ще 14 сімей⁵. Це були козаки з Лютенських Будищ (1) і Бірків (2) Зіньківського повіту, Вишняків (1) Хорольського повіту, Петрівки (1) Костянтиноградського повіту Полтавської губернії та військові обивателі з Чернетчини (1) Богодухівського повіту, Валків (1), Огульців (2) і Черемушної (1) Валківського повіту, Нижньої Орелі (2) Зміївського повіту, Райгородка (1) Ізюмського повіту, Радьківки (1) Куп'янського повіту Харківської губернії⁶.

У 1841 р. на лівому березі річки Осикової державними селянами й козаками з Гавронців (6) Полтавського повіту, Зіньківа (1), Скельки (1), Зарічної (10), Черничого Яру (2), Тарасівки (20), Батьків (8), Великої Павлівки (6), Павловочки (1), Власівки (2) й Бобрівника (3) Зіньківського повіту, Вороньків (61) Лохвицького повіту Полтавської губернії була заснована Максимільянівка. У 1842 р. прибули західні однодворці з Ісайків (4), Гути Медвинської? (4), Булею (1), Красногорки (1), Миронівки (1), Янівки (3), Віївців (1), Малих Прицень (3), Миколаївки (1) й ? (1) Богуславського повіту Київської губернії⁷. У 1844 р. додалися державні селяни й козаки з Вороньків (10), Човного (1), Позників (18) і Величковського (3) Лохвицького повіту Полтавської губернії⁸. Ще 13 сімей прибули до 1847 р. Це були військові обивателі з Перекопа (1), Черемушної (1), Кивалова? (1) й ? (1) Валківського повіту, Нижньої Орелі (4) й Закутнього (1) Зміївського повіту, Цареборисівки (4) Ізюмського повіту Харківської губернії⁹.

Одночасно з Максимільянівкою у тій самій місцевості державними селянами з Мурафи (3) Богодухівського повіту, Люботина (92) й Огульців (71) Валків-

¹ Цифра у дужках – кількість сімей переселенців.

² ? – назва поселення не встановлена або під сумнівом.

³ Державний архів Запорізької області (ДАЗО), ф. 12, оп. 2, спр. 228, арк. 31–49.

⁴ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 227, арк. 60–67зв.

⁵ В архівних документах відсутня дата прибуття поселенців. Можливо, хтось із них уже перебував у цій місцевості як орендарі (працівники у орендаря) чи були самовільними поселенцями.

⁶ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 222, арк. 2–2зв., 61–62; спр. 263, арк. 92зв.

⁷ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 228, арк. 1–13.

⁸ Там само, спр. 227, арк. 56–59зв.

⁹ Там само, спр. 222, арк. 7зв., 21–21зв.; спр. 263, арк. 93зв.

ського повіту, ? (3) Охтирського повіту Харківської губернії була заснована Мар'їнка. У 1842 р. на означені терени прибули західні однодворці з Гострої Могили (7), Богатирки (8) й Кривця (6) Таращанського повіту Київської губернії¹. До 1847 р. сюди мігрували ще 15 сімей державних селян і військових обивателі з Валок (1), Огульців (6), Черемушної (4) й Караванської (1) Валківського повіту, Барвінкова (1) і Ямполья (1) Ізюмського повіту, Вільшаної (1) Харківського повіту Харківської губернії².

Ще одне село – Олександрівка – також у вказаній місцевості було засноване державними селянами з населених пунктів Черемушна (64) й Одринка (67) Валківського повіту, Зміїв (5) Зміївського повіту Харківської губернії. Наступного року сюди прибули державні селяни з Зарожського (2), Плехова (4), Пролівця? (5), Великої Селецької (3) й Золотухи (2) Лубенського повіту Полтавської губернії та західні однодворці з Гострої Могили (4), Ставища (13) й Любчанська (11) Таращанського повіту Київської губернії³. Ще 8 сімей козаків із Жанойловського? (1) Зіньківського повіту, Білоцерківки (1) Хорольського повіту, Солониці (1) Кременчуцького повіту, Решетилівки (2) Полтавського повіту, Коцуєва? (1) й Смілого (1) Роменського повіту, Бреусівки (1) Кобеляцького повіту Полтавської губернії⁴.

У 1841 р. на лівому схилі балки Долин-Тарама державними селянами й козаками зі Смілого й хуторів навколо нього (76), Протасівки (9), Томашівки (10) й Пустовийтівки (12) Роменського повіту Полтавської губернії, Ольшаної (19) Харківського повіту, Валок (12), хуторів навколо Минківки (13) Валківського повіту, Хотімлі (34) Вовчанського повіту, Старої Рябини (8) Богодухівського повіту, Бишкина (1) Зміївського повіту Харківської губернії була заснована Олександрівка. Наступного року сюди ж прибули державні селяни й козаки з Мачухи (13), Мильців (3), Куклинців (6), Горбанівки (4) й Старих Санжар (5) Полтавського повіту Полтавської губернії, Ольшаної (1) Харківського повіту Харківської губернії та західні однодворці з Северинівки (13), Ставицького (1), Черняхівського (1), Чернецького (3), Лісовичів (2) і Єсвириновського? (1) Таращанського повіту Київської губернії, Поневежського повіту (16), Новоолександрівського повіту (12) й Тельшевського повіту (1) Віленської губернії. До 1847 р. прибули ще 4 сім'ї державних селян із Троїцького (1) й Хотімлі (1) Вовчанського повіту, Валок (1) Валківського повіту, Ольшан (1) Харківського повіту⁵.

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 12, арк. 105–129зв.

² Там само, спр. 171, арк. 131; спр. 222, арк. 7зв. – 8зв., 20–20зв.; спр. 263, арк. 94.

³ Там само, спр. 169, арк. 94–112.

⁴ Там само, спр. 222, арк. 25–25зв.

⁵ Там само, спр. 170, арк. 118–145зв.

У верхів'ї річки Сухі Яли у 1841 р. була заснована Новомихайлівка (Михайлівка)¹. Через три роки до Новомихайлівки прибули державні селяни й козаки з Глинська (1), Волошнівки (2), Гаврилівки (8), Бацманів (5), Гринівки (15) й хуторів навколо Сміли (10) Роменського повіту, Івахників (1), Нової Греблі? (1), Лохвиці (2), Скоробагатьків (1), Харківців (10), Западинців (2), Шмиглів (3), Голенки (1), Остапівки (1) й Жабків (3) Лохвицького повіту Полтавської губернії, Казаричів? (4), Голяшівки (1), Старих Чешуйків (1), Велюханів (1), Шумарова (2), Курчичів (1), Осколкова (2) й Гудівки? (3) Стародубського повіту, Володимирівки (6), Вербівки (28) й Ваганичів (5) Городнянського повіту Чернігівської губернії та 3 сім'ї однодворців зі Щигровського повіту Курської губернії². Ще 13 сімей козаків із Загрунівки (2), Бірків (3), Лозків? (2) і Великої Павлівки (2) Зіньківського повіту, Шершнівки (1) Лубенського повіту, Петрівки (1) Костянтиноградського повіту й ? (2) Гадяцького повіту Полтавської губернії поповнили населення за шість років³.

У 1841 р. на лівому березі річки Сухі Яли була заснована Катеринівка, проте ревізський список перших поселенців не зберігся. Тоді ж і там само була започаткована Єлизаветівка. Ревізський список перших поселенців у ДАЗО відсутній, але відомо, що до 1847 р. прибуло 11 сімей козаків із Бірок (2), Загрунівки (1), Ковалівки (1) й ? (1) Зіньківського повіту, Парасковії (1) й Петрівки (1) Костянтиноградського повіту, Білоцерківки (1) Хорольського повіту Полтавської губернії та державних селян із Валок (1) і Ков'яг (2) Валківського повіту Харківської губернії⁴.

Поряд із цими селами, на правому березі річки Сухі Яли була заснована Ганнівка. Ревізський список перших поселенців не зберігся, проте відомо, що протягом наступних шести років прибули 6 сімей козаків з Опішні (1), Бірок (1) і Лютенських Будищ (1) Зіньківського повіту, Баранівки (1) Миргородського повіту Полтавської губернії та державні селяни з Преображенського (1) Зміївського повіту, Яремівки (1) Ізюмського повіту Харківської губернії⁵.

У 1841 р. у верхів'ї балки Долин-Тарама була заснована Оленівка. У верхів'ї річки Суха Волноваха була заснована Ольгинка. До 1847 р. прибули 14 сімей козаків з Решетилівки (2) Полтавського повіту, Кобеляк (1) і Кишеньки (1) Кобеляцького повіту, Оржиці (1) й Ісачків (1) Лубенського повіту, Іванівки (1), Моїсевки (1) й Полови (1) Прилуцького повіту, Петрівки (1) Костянтиноградського повіту, Білоцерківців (1) Лохвицького повіту Полтавської губернії та

¹ У дужках подається одна з перших назв поселення.

² ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 227, арк. 75–86зв.

³ Там само, спр. 222, арк. 17–17зв., 65–65зв.

⁴ Там само, арк. 68–68зв.; спр. 226, арк. 17–17зв.

⁵ Там само, спр. 222, арк. 12–12зв., 73зв.; спр. 263, арк. 93зв.–94.

військові обивателі з Високопілля (1), Огульців (1) і Перекопа (1) Валківського повіту Харківської губернії¹.

У 1841 р. до уже існуючого на Волноваській ділянці казенного поселення Новотроїцьке прибули державні селяни й козаки з Луки (20), Андріяшівки (6), Жабків (16), Білоусівки (7), Свиридівки (13), Гольців (8), Степуків (4), Івахників (9) і Шмиглів (2) Лохвицького повіту, Потеряйків (25) Полтавського повіту Полтавської губернії. У 1842 р. прийшла 21 сім'я однодворців із Городища Черкаського повіту Київської губернії та 3 сім'ї з Лоева Бобруйського повіту Мінської губернії².

У 1842 р. почалося заселення земель Великоанадольської ділянки, на якій було засновано 16 казенних поселень, серед яких Благодатне, Богоявленка, Вальєрівка, Василівське (сьогодні у складі Микільського), Володимирівка, Дмитрівка, Єгорівка, Іванівка, Карлівка (сьогодні у складі Волновахи), Кирилівка, Микільське, Новоандріївка, Новоукраїнка, Павлівка, Петрівське і Платонівка (сьогодні у складі Волновахи) у складі сучасного Волноваського району.

На лівому схилі балки Ікряна державними селянами з Рублівки (25) Богодухівського повіту, Люботина (11), Андріївського (6) й Черемушної (10) Валківського повіту, Ворожби (26), Олешні (13), Мартинівки (15), Золотарівки (1), Артемівки (6), Бабаївки (1) й ? (4) Лебединського повіту Харківської губернії та однодворцями з Лихачихи (11), Казимирівки (6) й Луки (1) Таращанського повіту Київської губернії була заснована Богоявленка. У 1843 р. сюди прибули державні селяни з Ленівки (24), Верхнього Бишкіна (5), Нижнього Бишкіна (1) й Нижньоруського Бишкіна (2) Зміївського повіту Харківської губернії³.

У 1842 р. на річці Кашлагач державними селянами з Харківської губернії та однодворцями з Київської губернії були засновані Василівське (на лівому березі річки) й Микільське (напроти, на правому березі). Перші поселенці Василівки прибули з Козіївки (2) Богодухівського повіту, Вільшаної (48), Мерефи (2) й Комарівки (1) Харківського повіту, Черкаського Бишкіна (36) Зміївського повіту, Валок (2) Валківського повіту Харківської губернії, Жидівської Греблі (18) Таращанського повіту Київської губернії. Наступного року прибуло 6 сімей з Пересічної Харківського повіту Харківської губернії⁴. Перші поселенці Микільського прибули з Синолицівки (27) Богодухівського повіту Харківської губернії й Великої Березянки (21) Таращанського повіту Київської губернії⁵. Ще 10 сімей військових обивателів із Преображенська (4), Верхньої Орелі (1) й Нижньої

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 222, арк. 3–3зв., 23зв., 75.

² Там само, спр. 205, арк. 73–88.

³ Там само, спр. 263, арк. 42–61.

⁴ Там само, спр. 160, арк. 78–79зв., 108–122.

⁵ Там само, арк. 2–7.

Орелі (2) Зміївського повіту, Минківки (3) Валківського повіту Харківської губернії прибули до 1847 р.¹. До Микільського також перемістилися сім'ї з Преображенського (19), Верхньої Орелі (1) й Нижньої Орелі (14) Зміївського повіту Харківської губернії². Вже за радянської доби, у 1959 р. Василівське та Микільське об'єднали в одно село – Микільське.

У 1842 р. на лівому березі річки Кашлагач державними селянами з Вільна (19), Іздецького (2), Попівки (4), Стрілецького (9), Пушкарки (1), Лугівки (2) й Лихачівки (14) Богодухівського повіту, Гомільші (21), Западеньки (8) й Коробіва (5) Зміївського повіту Харківської губернії та однодворцями з Жидівської Греблі (6), Попівки (8), Кучківки (1) й ? (1) Таращанського повіту Київської губернії була заснована Володимирівка³. У 1843 р. на цю місцевість прибули державні селяни з Пересічної (8) Харківського повіту, Верхньої Орелі (1) й Нижньої Орелі (11) Зміївського повіту Харківської губернії⁴.

У 1842 р. у верхів'ях річки Малий Кальчик державними селянами з Нових Бобовичів (12) і Батурівки (2) Новозибківського повіту, Хорминки (7), Сельця (21), Любовші (11), Верещаків (11), Вихілки (8) й Неглюбки (2) Суразького повіту Чернігівської губернії була заснована Дмитрівка. Наступного року у цю місцевість прибули державні селяни з Ленівки (2) Зміївського повіту Харківської губернії та однодворці з ? (7) Таращанського повіту, Чепиліївки (5) Васильківського повіту Київської губернії, а у 1844 р. з ? (1) Вінницького повіту Подільської губернії⁵. Ще 9 сімей прибуло до 1847 р. Це були поселенці із Замоського Кута (3) й Минківки? (4) Валківського повіту, Комарівки (2) Харківського повіту Харківської губернії⁶.

На правому березі річки Яр Осози у 1842 р. державними селянами й козаками з Лосинівки (7), Кошелівки (2), ? (2), Дримайлівки (2), Плоского (12), Дроздівки (19) й Хибалівки (10) Ніжинського повіту, Карпилівки (6), Боденьків (8), Чернина (5), Жукина (3), Новосілки (13), Вовчка (11) й Надинівки (7) Остерського повіту Чернігівської губернії, Преображенського (1) Зміївського повіту Харківської губернії та однодворцями з Білої Церкви (19) Васильківського повіту, Гострої Могили (2) Таращанського повіту Київської губернії була заснована Іванівка⁷. Ще 7 сімей козаків і військових поселенців із Попівки (1) Зінь-

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 222, арк. 16, 24–24зв., 58.

² Державний архів Харківської області (ДАХО), ф. 31, оп. 141, спр. 340.

³ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 263, арк. 68–81.

⁴ Там само, спр. 171, арк. 134–136зв.

⁵ Там само, спр. 160, арк. 63–72, 74–75зв.

⁶ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 160, арк. 73–73зв.; спр. 263, арк. 92зв.–93.

⁷ Там само, спр. 263, арк. 1–12зв.

ківського повіту, Китайгорода (3), Новосанжарівки (2) й Санжарівки (1) Кобеляцького повіту Полтавської губернії прибула до 1847 р.¹.

У 1842 р. по обидва боки вододілу, лінія якого проходить по найвищій точці півдня Донецької області, кургану Могила Капітан (282 м) і по третій за висотою точці кургану Могила Гончариха (274 м), у верхів'ях річки Мокра Волноваха була заснована Платонівка, а у верхів'ях балки Холодні Терни – Карлівка (рис. 3.).

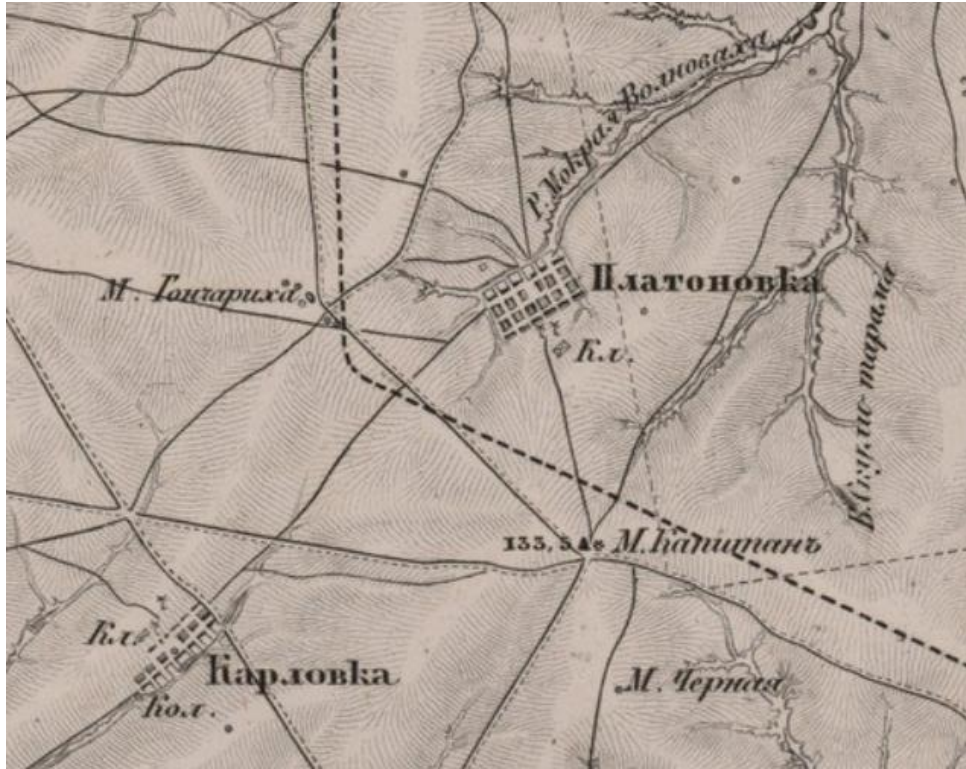

Рис. 3. Із військово-топографічної мапи, лист XXVIII – 16 (1861)

Сьогодні вони перебувають у складі Волновахи. Першими поселенцями Платонівки були державні селяни й козаки з Верби (12), Осинівки? (3), Середньої Козолупівки (3), Алтинівки (18), Ксензівки (5), Погрібків (2), Локні (1), Конятина (1) й Кролевця (3) Кролевецького повіту Чернігівської губернії та однодворці з ? (4) Махнівського повіту Київської губернії, ? (1) Летичівського повіту Подільської губернії. До 1847 р. прибули військові обивателі з Нової Водолаги (2) й ? (1) Валківського повіту Харківської губернії². Першими поселенцями Карлівки були державні селяни й козаки з Івангорода (10), Більмачівки (3), Мартинівки (3), Фастівців (5), Смолежа? (2), Євлашівки (2), Британівки (3), Берестовця (5) й Комарівки (1) Борзенського повіту, Верби (1) Кролевецького повіту Чернігівської губернії, Крем'янки (1) Лубенського повіту Полтавської губернії.

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 222, арк. 23в.–3, 11.

² Там само, спр. 180, арк. 1–10зв.; спр. 226, арк. 1–13в.

У 1843 р. прибули державні селяни з ? (3) Лебединського повіту Харківської губернії та західні однодворці з Таранівки (2), Пастирського (2), Макіївської Буди (1), Листопадова (1) й ? (1) Чигиринського повіту, Попівки (1) Таращанського повіту Київської губернії¹.

У 1842 р. на узбережжі річки Шайтанка державними селянами й козаками з Володимирівки (1), Вербівки (14), Тихоновичів (1), Кучинівки (11), Носівки (2), Гвоздиківки (2) й Тур'ї (5) Городнянського повіту, Спаського (8), Прогонів (5), Перелюба (3), Білошицької (3), Святця (2), Прибиня (6), Шишківки (3), Рудні (2), Волосківців (2), Степанівки (3), Дубровки (4), Воловиці (1) й Ушні (1) Сосницького повіту Чернігівської губернії, Лихачівки (1) й Пересічної (2) Зміївського повіту Харківської губернії та однодворцями з Прусів (4), Бирюків (3), Салихи (6) Висильківського повіту, Крутих Горбів (1) Таращанського повіту Київської губернії була заснована Кирилівка². За п'ять років у місцевість прибули військові обивателі з Маяк (1) Ізюмського повіту, Нижньої Орелі (1) Зміївського повіту, Недригайлів? (1) Лебединського повіту, Богодухова (1) Богодухівського повіту, Минківки? (3), Караванської? (1), Валків (1) Валківського повіту Харківської губернії³.

У 1842 р. на правому березі річки Шайтанка козаками з Литовська? (8), Аврамова? (1), Колодязків (4), Базьків? (1), Старих Чешуйків (3), Нових Чешуйків (3), Архипівки (10), Задубенья? (1), Титовщини (1), Жлудків (1), Товбозина (1), Чорнобабків (3), Гушина (5), Витемлі (2), Рожків (30), Пушкарів? (1), Дмитрівки (1), Волоха? (1), ? (1), Доманичів (10), Кузнеців (2), Городників (2), Супрягина (1), Рудні (10), Куковичів (13), Овчинеця (1), Азарівки (9), Курковичів (11), ? (2), Козацької? (3) Стародубського повіту Чернігівської губернії та однодворцями з Крутих Горбів (22) Таращанського повіту Київської губернії була заснована Новоандріївка (Андріївка)⁴. Ще 10 сімей прибули до 1847 р. – то були поселенці з Огульців (2), Нових Водолагів (1), Валків (1), Вільхівська (1), Коломака (1), Караванської (1) й Замоського (1) Валківського повіту, Краснокутська (1) Богодухівського повіту Харківської губернії⁵.

У 1842 р. у верхів'ї балки Наливач державними селянами й козаками з населених пунктів Полова (4), Маціївка (4), Богданівка (4) й Клеців (1) Прилуцького повіту, Капустинці (6), Ничипорівка (6), Війтівці (8), Крутоярівка (4), Запоровського (1), Богданівка (6) й Попівка (3) Пирятинського повіту, Ціпки (14) й Красна Лука (5) Гадяцького повіту, Соколова Балка (21) й Нехвороща (7) Кос-

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 180, арк. 12–17.

² Там само, спр. 160, арк. 23–33зв.

³ Там само, спр. 222, арк. 23–23зв.

⁴ Там само, спр. 263, арк. 25–41.

⁵ Там само, спр. 222, арк. 59–59зв.

тянтинградського повіту, ? (6) Полтавської губернії та західними однодворцями з Тетіїв (4), Якимівка (4), Бугаївка (1), Животів (1) й ? (4) Таращанського повіту Київської губернії була заснована Новоукраїнка (Всесвятське)¹. Одна сім'я військових поселенців із Попівки Зіньківського повіту Полтавської губернії додалася за п'ять років².

У 1842 р. на лівому березі річки Кашлагач державними селянами з населених пунктів Козіївка (35) Богодухівського повіту, Вільшана (24), Пісочин (9), Надточії (1), Гуки (1), Куряж (1), Підмонастирські Подвірки (3), Мерефа (29) й Комарівка (13) Харківського повіту, Чемужівка (5), Артюхівка (2), Зідьки (12) Зміївського повіту, Валки (5), Рубанівка (10), Минківка (11) й Замоський (1) Валківського повіту Харківської губернії та однодворцями з Попівки (8) й Жидівської Греблі (20) Таращанського повіту, Рокитного (4) Васильківського повіту Київської губернії була заснована Павлівка³.

На схилах балки Харлайка у 1842 р. державними селянами й козаками з населених пунктів Красне (15), Митченки (2), Понори (4), Кропивне (1), Романовський (2), Селівановський (1), Красний Колодязь (1), Гута (9), Бондаровне (2), Підлипне (9), Попівка (8), Соснівка (30), Шаповалівка (1) й Шпотівка (1) Конотопського повіту, Требухів (1), Карпилівка (1) й Вовчок (7) Остерського повіту Чернігівської губернії, Капустинець (6) й Подолки (2) Гадяцького повіту Полтавської губернії та західними однодворцями з Кошевата (26) Таращанського повіту Київської губернії було засновано Петрівське. У 1843 р. прибули державні селяни з Валок (25) Валківського повіту Харківської губернії⁴. У 1844 р. прибули державні селяни й козаки з населених пунктів Кажани (22), Вихілки (4) й Верещаки (16) Новозибківського повіту, Ображіївка (10), Погрібки (7), Івот (2), Остроушки (2), Прокопівка (1) й Глазів (12) Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії⁵. Ще 31 сім'я прибула до 1847 р. Це були державні селяни, козаки й військові поселенці з населених пунктів Петрівка (1), Кобилецький (1) й Лучка (1) Гадяцького повіту, Безпальче (1) й Золотоноша (1) Золотоніського повіту, Нехвороща (1), Петрівка (1) й Мала Перешепинка (4) Костянтинградського повіту, Білоцерківка (1) Хорольського повіту, Черевки (1), Грем'яча (2) й Баранівка (2) Миргородського повіту, Черевки (1), Нові Санжари (1), Китай Город (4), Ключівка (1), Хонделіївка (2), Сокілка (2) й Мидичок? (1) Кобеляцького повіту, Лютенські Будища (1) Зіньківського повіту Полтавської губернії⁶. До 1850 р. прибуло ще 59 сімей, але даних щодо них не виявлено.

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 160, арк. 10–22.

² Там само, спр. 222, арк. 11.

³ Там само, спр. 228, арк. 50–78зв.

⁴ Там само, спр. 228, арк. 14–26; спр. 160, арк. 34–37.

⁵ Там само, спр. 227, арк. 49–55зв.

⁶ Там само, спр. 228, арк. 27–28зв.; спр. 222, арк. 10–10зв.

У 1842 р. у верхів'ї річки Шайтанка була заснована Валер'янівка. Ревізький список перших поселенців на 12 аркушах у ДАЗО не зберігся. У 1843 р. прибули поселенці з Лебедина (3) Лебединського повіту й Пересічна (1) Харківського повіту Харківської губернії та західні однодворці з населених пунктів Гостра Могила (5) Таращанського повіту, Попівка Б. (1) Васильківського повіту Київської губернії¹.

У 1842 р. у верхів'ї балки Лозова була заснована Єгорівка. Ревізький список перших поселенців не зберігся.

У 1843 р. почали заселятися землі Малоянисольської, а у 1844 р. ще й Чердаклінської оброчних ділянок. Було засновано 10 казенних поселень: Вільне, Зачатівка, Златоустівка, Знаменівка, Калинове, Пречистівка, Свободне, Сонячне, Стрітенка й Трудове – Волноваський район.

Згідно з положенням про переселення казенних селян у 1824 р. переселенці мали право направляти депутацію на нове місце поселення. Можливо, чотири сім'ї державних селян із села Максаки Менської волості Сосницького повіту Чернігівської губернії – Єременко, Богонь, Бринь, Сабардін – були такою депутацією, яка прибула на нове місце поселення у верхів'ї балки Глибока у 1843 р., і стали засновниками села Вільне (Богословка). У 1844 р. прибула основна маса поселенців – державних селян і козаків із сіл Максаки (3), Перелюб (6), Святець (1), Прибинка (3), Шишківка (3), Рудня (3), Сосниця (1), Змітнів (2), Чорний Ріг (1) й Мена (1) Сосницького повіту, Виповзів (3), Косачівка (6), Новий Глибів (3), Старосілля (10), Савин (4), Хатилівська Гута (5), Новоутринська Гута (3), Старокарпилівська Гута (2), Сукачі (3), ? (1) Остерського повіту Чернігівської губернії та західні однодвірці з сіл Кінецьпіль (5), Кам'яна Балка (2) й Чаусове (5) Балтського повіту Подільської губернії². Ще 26 сімей військових обивателів із поселень Нижня Оріль (10), Преображенське (5), Верхня Оріль (1), Закутне (10) Зміївського повіту Харківської губернії прибули до 1847 р.³.

У 1844 р. на лівому березі річки Мокрі Яли державними селянами й козаками з населених пунктів Ображіївка (8), Погрібки (1), Богданівка (1), Остроушки (3), Антонівка (3), Кудлаївка (6), Араповичі (1), Бучки (2) й Чулатів (1) Новгород-Сіверського повіту, Вороніж (3) Глухівського повіту, Батурівка (8) Новозибківського повіту, Хорминка (1), Сельцо (5), Палужська Рудня (3) й Смятч (10) Суразького повіту Чернігівської губернії та західними однодворцями з населених пунктів Берізки? (3), Байківка (1) й Сулків (1) Літинського повіту, Кримки (2), Богачівка (1) й Чаусове (1) Балтського повіту Подільської губер-

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 160, арк. 76–77зв.

² Там само, спр. 227, арк. 22–27зв.; спр. 261, арк. 131–132.

³ Там само, спр. 222, арк. 4–5зв., 73–73зв.

нії була заснована Зачатівка¹. Ще 5 сімей прибули до 1847 р. Це були козаки з поселень Сокілка (3) й Худоліївка (1) Кобеляцького повіту, Лютенські Будища (1) Зіньківського повіту Полтавської губернії².

У 1844 р. на схилах балки Малий Халіхун державними селянами з поселень Кам'янський хутір (4), Шулаківка (9), Судинка (3), Каташин (20), Попова гора (2) й Ширки (1) Новозибківського повіту, Любовша (2) й Батурівка (17?) Суразького повіту, ? (7) й ? (5) Чернігівської губернії була заснована Златоустівка³. Ще 27 сімей військових обивателів з населених пунктів Нове (1), Рубанівка (1), Минківська волость (10), Люботин (1), Валки (2) й Ковалів (1) Валківського повіту, Нижня Оріль (5), Закутнє (2) й Дубківка (1) Зміївського повіту, Троїцьке (1) Вовчанського повіту, Білка (1) Охтирського повіту, Цареборисівка (1) Ізюмського повіту Харківської губернії прибули до 1847 р.⁴.

У 1844 р. на лівому березі річки Велико-Тарама державними селянами й козаками з сіл Верба (12), Козолупівка (1), Понорниця (5), Іваньків (3) й Кролевець (1) Кролевецького повіту Чернігівської губернії була заснована Знаменівка⁵. Ще 14 сімей військових обивателів із Минківки й хуторів навколо (9), Валків (2) Валківського повіту, Бочкового (2) Вовчанського повіту, Нижньої Орелі (1) Зміївського повіту Харківської губернії прибули до 1847 р.⁶.

Там само вихідцями з сіл Плоске (5) Кролевецького повіту, Хотинівка (2), Дрімайлівка (1), Орлівка (6), Дроздівка (4) й Носівка (8) Ніжинського повіту, Виповзів (9), Лутава (6), Русанів (6), Савин (1) й Булахів (1) Остерського повіту Чернігівської губернії було засновано Калинове (Архангельське)⁷. За три роки тут оселилися ще десять сімей військових обивателів із населених пунктів Закутнє (3) й Нижня Оріль (2) Зміївського повіту, Замоське (3) Валківського повіту, Кримського? (2) Богодухівського повіту Харківської губернії⁸.

У цій же місцевості державними селянами й козаками з сіл Обмачів (1), Бахмач (1), Понори (2), Коренецька (1), Селіванське (1), Голінка (4), Дептіївка (9) й ? (6) Конотопського повіту, Чернин (1), Новосілки (1), Окунінів (5) й Боденьки (4) Остерського повіту, Локотки (7), Некрасове (5), Береза (2), Полошки (1) й Вікторове (1) Глухівського повіту Чернігівської губернії було засноване Сонячне (Крестівка). З часом прийшли вихідці з поселень Мартинівка (11), Гужівка (4), Парафіївка (1), Смолівка? (3) й Буромка (5) Борзнянського повіту, Перелюб (18),

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 227, арк. 9–16зв.; спр. 261, арк. 132–132зв., 141.

² Там само, спр. 222, арк. 12–12зв., 68–68зв.

³ Там само, спр. 169, арк. 1–12.

⁴ Там само, спр. 222, арк. 5–6зв., 71.

⁵ Там само, спр. 227, арк. 34–37.

⁶ Там само, спр. 222, арк. 42–43зв.

⁷ Там само, спр. 227, арк. 28–33.

⁸ Там само, спр. 222, арк. 24–24зв., 59зв.–60.

Білошицька (8), Святець (5) й Брецька Слобідка (2) Сосницького повіту, Конятин (5) і Городище (2) Кролевецького повіту Чернігівської губернії¹. Ще 6 сімей військових обивателів прибули до 1847 р. з сіл Валки (2), Черемушна (1), Минківка (1) й Замоське (1) Валківського повіту, Нижня Оріль (1) Зміївського повіту Харківської губернії².

У 1844 р. у верхів'ї річки Велико-Тарама державними селянами й козаками з Церковища (10), Пісоцька (1), Лихачіва (4), Пісків (10), Ярославки (2) Козелецького повіту, Павличів (3), Андрійковичів (2), Случевська (1), Алєйнікова (1) й Колодязьків Стародубського повіту, Надинівки (1), Копачів (2), Омельянова (1), Бобрика (8), Красилівки (1), Короп'я (11), Димерки (1), Требухова (5) й Гоголіва (2) Остерського повіту Чернігівської губернії була заснована Стрітенка³. Ще 30 сімей прибули до 1847 р. Це були державні селяни й військові обивателі з населених пунктів Валки (6), Коломак (3), Замоське (2), Минківка й хуторів навколо сіл Огульці (1), Караванська (1), Рубанівка (2) Валківського повіту, Нижня Оріль (3), Закутнє (1) Зміївського повіту, Ізюм (1) і Цареборисівка (1) Ізюмського повіту, Іванівка (1) Богодухівського повіту Харківської губернії⁴. Можливо, вони уже перебували у цій місцевості як орендарі (працівники у орендаря) чи були самовільними поселенцями. Так, у місцині, де була заснована Стрітенка, вже існував хутір на 20 дворів орендаторів із Харківської губернії⁵.

У 1844 р. на лівому березі річки Кашлагач державними селянами й козаками з Високого (12), Комарівки (2), Степанівки (1), Івангорода (6), Більмачівки (2) й Гужівки (3) Борзнянського повіту, Соколівки (2), Бондарів (3), Морівська (2) й Чернин (12) Остерського повіту Чернігівської губернії була заснована Пречистівка⁶. Ще 15 сімей державних селян і військових обивателів із сіл Нова Водолага (4), Черемушна (2), Ковалів (1), Минківська волость (1) й Караванська волость (1) Валківського повіту, Нижня Оріль (2), Преображенське (1) й Соколова (1) Зміївського повіту, Яремівка (1) й Довгеньке (1) Ізюмського повіту Харківської губернії прибули до 1847 р.⁷. На правому березі річки Кашлагач було засноване Благодатне, але ревізійкий список перших поселенців не зберігся.

У 1844 р. у верхів'ї річки Яр Осози державними селянами зі Жлудків (1), Михіївки (2), Нижньої Злобинки (3), Туболців (3), Титовщина (3), Копили (3),

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 227, арк. 1–8зв., 43–48зв.

² Там само, спр. 222, арк. 15–15зв., 66.

³ Там само, спр. 263, арк. 82–90.

⁴ Там само, арк. 91–92зв.; спр. 222, арк. 71–72зв.

⁵ Земцов (1905). Краткий обзор экономического положения населения Мариупольского уезда. *Сборник статей Екатеринославского научного общества по изучению края*. Екатеринослав: Типография губернского земства, 641–676.

⁶ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 227, арк. 38–42зв.

⁷ Там само, спр. 222, арк. 8–8зв., 22–22зв.

Лободина (1), Милашева (2), Шалутків (2), Свинухи (1), Себеків (1), Жудиліва (1) Мглинського повіту Чернігівської губернії було засновано Трудове (Богородицьке)¹. Ще 10 сімей військових обивателів із Нижньої Орелі (3), Верхньої Орелі (2), Преображенська (2) Зміївського повіту, Караванська (3) Валківського повіту Харківської губернії прибули до 1847 р.².

У 1844 р. у верхів'ї балки Вонюча було засновано Свободне (Апостолівка). У ДАХО знайдено відомості про 15 сімей, які прибули туди з Замоська (6), Минківки (8), Замоського Кута (1) Валківського повіту Харківської губернії³.

Станом на 1846 р. в Олександрівському повіті Катеринославської губернії було засновано 41 казенне поселення⁴. Серед них – названі вище 37 населених пунктів і Новоолексіївка Волноваського району. В Олександрівському повіті виникли також Любимівка (Святодухівка) (1842 р.), Воздвижівка (Воздвиженське) (1843 р.) Пологівського району, Різдвянка (Рождественське) (1843 р.) Запорізького району Запорізької області⁵.

У 1846 р. на правому березі річки Малий Кальчик була заснована Новоолексіївка (Олексіївка). Першими поселенцями були державні селяни, козаки, військові обивателі й військові поселенці з Миргорода (3), Яреськів (1), Малих Сорочинців (1), Довгалівки (2), Бакумівки (1) й ? (3) Миргородського повіту, Бодакви (1) й ? (4) Лохвицького повіту, Золотоноші (2) й Чорнобаю (1) Золотоношського повіту, Зінківка (3) Зінківського повіту, ? (2) Лубенського повіту, Антонівки (1) й ? (2) Пирятинського повіту, Білоцерківки (1), Березняків (1) й ? (1) Хорольського повіту, Пирогів (1) Кременчуцького повіту, Петрівки (2) Костянтиноградського повіту, Решетилівки (3) Полтавського повіту, Іванківка (1) Переяславського повіту, Переволочної (1) Кобиляцького повіту, Сергіївки (1) Гадяцького повіту Полтавської губернії, Преображенського (8), Закутнього (2), Нижньої Орелі (5) й Верхньої Орелі (3) Зміївського повіту, Високопілля (2), Перекопу (1) й Минківки (4) Валківського повіту, Богодухова (1) й Сухого (3) Богодухівського повіту Харківської губернії⁶.

У 1847 р. 83 сім'ї державних селян з 22 поселень Єльнінського повіту Смоленської губернії заснували Євгенівку Волноваського району. Найбільше поселенців прибуло з Князевої Гори – 16 сімей, Ярославля – 9 сімей, Казаринова – 8 сімей, Стайок – 8 сімей, Коноплянки – 5 сімей⁷.

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 227, арк. 17–21зв.

² Там само, спр. 222, арк. 7, 24, 60–60зв.

³ ДАХО, ф. 31, оп. 141, спр. 321.

⁴ РДІА, ф. 1281, оп. 4, спр. 89, арк. 42.

⁵ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 209, арк. 123; спр. 175, арк. 27; спр. 222, арк. 38.

⁶ Там само, спр. 171, арк. 91–95зв., 99–100, 104–104зв.; спр. 222, арк. 70–70зв.

⁷ Там само, спр. 177, арк. 32–47зв.

У 1848 р. на лівому березі річки Осикова державними селянами й козаками з сіл Верещаки (6), Несвоївка (15), Милашеве (5) й Дехтярівка (1) Новозибківського повіту, Стахорщина (3) й Форостовичі (1) Новгород-Сіверського повіту, Понорниця (1) й Розльоти (4) Кролевецького повіту Чернігівської губернії була заснована Георгіївка Покровського району¹.

Того самого року на правому березі річки Сухі Яли державними селянами й козаками з Радичіва (2), Псарівки (5), Мезина (1), Чепліївки (7), Собичів (5) й Пимонівки? (3) Кролевецького повіту, Кудлаївки (2) Новгород-Сіверського повіту Чернігівської губернії була заснована Іллінка Покровського району².

У підсумку станом на жовтень 1850 р. на означеній території існували названі казенні поселення, які входили до Павлівської, Миколаївської та Олександрівської волостей Олександрівського повіту Катеринославської губернії. Всього у 41 казенному поселенні налічувалося 26 719 жителів, а з урахуванням уже наявних на початок 40-х рр. 19 ст. Новотроїцького та Миколаївки у 43 казенних поселеннях фіксувалося 30 600 жителів³. У 80–90-х рр. 19 ст. на цих теренах вихідцями з різних поселень Катеринославської губернії й у незначній кількості відставними військовими було засновано ще 13 поселень, у яких на початок 20 ст. мешкали приблизно 7 тис. жителів, а у 43 поселеннях, заснованих у першій половині 19 ст., було майже 78 тис. жителів⁴. Переважно це були українці, підтвердження чого знаходимо у статистико-економічних таблицях, де у графі «народність» вказано – «українці»⁵.

Загалом протягом 1841–1848 рр. державними селянами, козаками, військовими обивателями та військовими поселенцями з Полтавської, Харківської, Чернігівської губерній та односторонніми правобережних губерній (переважно з Київської) на «пустопорожніх» землях було засновано 40 казенних поселень – Благодатне, Богоявленка, Валер'янівка, Василівське (сьогодні у складі Микільського), Вільне, Володимирівка, Ганнівка, Георгіївка, Дмитрівка, Єгорівка, Єлизаветівка, Зачатівка, Златоустівка, Знаменівка, Іванівка, Іллінка, Калинове, Карлівка (сьогодні у складі Волновахи), Катеринівка, Кирилівка, Костянтинівка, Максимільянівка, Мар'їнка, Микільське, Новоандріївка, Новомихайлівка, Новоолексіївка, Новоукраїнка, Олександринка (сьогодні у складі Докучаєвська), Олександрівка, Оленівка, Ольгинка, Павлівка, Петрівське, Платонівка (сьогодні

¹ ДАЗО, ф. 12, оп. 2, спр. 226, арк. 21–24зв.

² Там само, арк. 24зв.–26зв.

³ Там само, спр. 262, арк. 2зв.–4.

⁴ Маються на увазі поселення, які існують сьогодні; не враховані єврейські колонії Затишне, Рівнопіль, Хлібодарівка.

⁵ *Статистико-экономические таблицы по Мариупольскому уезду. Материалы для оценки земель Екатеринославской губернии* (1904). Мариупольский уезд, IV, ч. II. Екатеринослав: Типография губернского земства.

у складі Волновахи), Пречистівка, Свободне, Сонячне, Стрітенка й Трудове. У 1847 р. державні селяни зі Смоленської губернії заснували казенне поселення Євгенівку.

Отже, у 40-х рр. 19 ст. фактично була сформована основа сучасної мережі населених пунктів на території Північного Надазов'я. Першопоселенці у більшості були українцями і саме вони виступили головною рушійною силою у господарському освоєнні цієї частини надазовського степу.

References

Derzhavnyi arkhiv Kharkivskoi oblasti [State archive of the Kharkiv region] [in Ukrainian].

Derzhavnyi arkhiv Zaporizkoi oblasti [State archive of the Zaporizhzhia region] [in Ukrainian].

Gayduk, S. I., Maksymenko, N. M. & Kulyk, V. D. (2020). Z istorii Novotroitskoho y Mykolaivky (Volnovaskyi r-n) [From the history of Novotroitskyi and Mykolaivka (Volnovasky district)]. *Mariupolskyi kraieznavchyi zbirnyk*. Kherson, 66–68 [in Ukrainian].

Rosiyskyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv [Russian State Historical Archive] [in Ukrainian].

Statistiko-ekonomicheskie tablicy po Mariupolskomu uezdu / Materialy dlya ocenki zemel Ekaterinoslavskoj gubernii. Mariupolskij uezd [Statistical and economic tables for the Mariupol uyezd / Materials for the assessment of land in Ekaterinoslav province. Mariupol uyezd] (1904). (T. IV), II. Ekaterinoslav: Tipografiya gubernskogo zemstva [in Russian].

Zemcov (1905). Kratkij obzor ekonomicheskogo polozheniya naseleniya Mariupolskogo uezda [A brief overview of the economic situation of the population of Mariupol uyezd]. *Sbornik statej Ekaterinoslavskogo nauchnogo obshestva po izucheniyu kraya*. Ekaterinoslav: Tipografiya gubernskogo zemstvo, 641–676 [in Russian].